

Informacija o ostvarenom, udjelu energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u Crnoj Gori u 2021. godini

Država Crna Gora, kao zemlja kandidat za pristupanje EU i članica Energetske zajednice, sprovodi politiku usklađivanja zakonodavstva, ali i njegovu primjenu. U vezi sa tim, Crna Gora i ostale članice EZ, Odlukom Ministarskog savjeta Energetske zajednice, su preuzele obavezu implementacije Direktive 2009/28/EC (u daljem tekstu: Direktiva) o promociji korišćenja energije iz obnovljivih izvora. Predmetnom Odlukom za Crnu Goru, nacionalni cilj je utvrđen kao procenat od 33% udjela energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u 2020. godini. Pored navedenog, shodno Direktivi 2009/28/EC, definisani su ciljevi za udio energije iz obnovljivih izvora u 2020. godini u pojedinačnim sektorima, i to: elektroenergetskom sektoru, sektoru grijanja i hlađenja i sektoru saobraćaja.

Saglasno navedenom, u značajnoj mjeri je transponovana Direktiva 2009/28/EC u Zakon o energetici iz 2010. godine. Kao jedna od obaveza u pristupnom pregovoru je bio i izrada Nacionalnog akcionog plana korišćenja energije iz obnovljivih izvora do 2020. godine kojeg je Vlada Crne Gore donijela na sjednici od 11.12.2014. godine. Navedenim akcionim planom predviđena je dinamika iskorišćenja prirodnih potencijala, kao i planirano korišćenje tehnologija potrebnih za zadovoljenje nacionalnog cilja udjela energije proizvedene iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije.

U skladu sa obavezama koje Crna Gora ima kao članica EZ, novim Zakonom o energetici, koji je usvojen u Skupštini Crne Gore krajem 2015. godine potpuno je transponovana Direktiva 2009/28/EC. Članom 19 donijetog zakona, propisano je da sprovođenje akcionog plana korišćenja energije iz obnovljivih izvora prati resorno ministarstvo za energetiku i o njegovoj realizaciji svake druge godine Vladi Crne Gore i nadležnom organu Energetske zajednice dostavlja izvještaj o realizaciji akcionog plana koji sadrži analizu ostvarivanja nacionalnog cilja.

Na osnovu urađenog Izvještaja o realizaciji Nacionalnog akcionog plana korišćenja energije iz obnovljivih izvora do 2020. godine za period 2018-2019. godina utvrđeno je da je udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u Crnoj Gori u 2018. godini iznosio 39,75%, a u 2019. godini 38,69%, čime je nacionalni cilj ispunjen.

Izvještajem o realizaciji Nacionalnog akcionog plana korišćenja energije iz obnovljivih izvora do 2020. godine za 2020. godinu utvrđeno je da je udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u Crnoj Gori u 2020. godini iznosio 43,76%, čime je potvrđena ispunjenost nacionalnog cilja.

Za naredni period je predviđeno utvrđivanje novog cilja, a dinamika njegovog dostizanja trebalo je da se utvrdi prvim Nacionalnim energetske i klimatskim planom (NECP). Naime, donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o energetici ("Službeni list CG" broj 82/20) propisano je da će se izvori i obim korišćenja energije iz obnovljivih izvora utvrditi Nacionalnim energetske i klimatskim planom umjesto dosadašnjim Nacionalnim akcionim planom korišćenja energije iz obnovljivih izvora.

Aktivnosti na izradi prvog NECP-a započete u 2019. godini su intenzivirane u 2020. i 2021. godini. Podrška za izradu ovog dokumenta je obezbijeđena u okviru projekta Razvoj kapaciteta za klimatsku politiku u zemljama jugoistočne i istočne Evrope, južnog Kavkaza i centralne Azije - faza III, za čiju implementaciju je odgovoran GIZ. Projekat se realizuje u bliskoj saradnji sa

Sekretarijatom Energetske zajednice u cilju ispunjavanja propisanih obaveza. Međutim do početka izrade Izvještaja o ostvarenom, udjelu energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u Crnoj Gori u 2021. godini, NECP nije finalizovan i donešen od strane Vlade.

U međuvremenu je 15.12.2022. godine donešena, Odluka ministarskog savjeta Energetike zajednice broj 2022/02/MC-EnC o izmeni Odluke Ministarskog savjeta br. 2021/14/MC-EnC izmenu Aneksa I Ugovoru o osnivanju Energetske zajednice i uključivanju Direktiva (EU) 2018/2001, Direktiva (EU) 2018/2002, Uredba (EU) 2018/1999, Delegirano Uredba (EU) 2020/1044, i Primena Uredbe (EU) 2020/1208 u Energetici *Community acquis communautaire*. Ovom Odlukom za Crnu Goru, utvrđen je novi nacionalni cilj kao procenat od 50% udjela energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj bruto finalnoj potrošnji energije u 2030. godini.

Do donošenja NECP-a u skladu sa izmjenama Zakona o energetici, članom 236, je propisano da će se primjenjivati Nacionalni akcioni plan korišćenja energije iz obnovljivih izvora do 2020. godine, donijet na osnovu Zakona o energetici ("Službeni list CG" br. 28/10, 6/13 i 10/15). Pored ovoga, članom 236b je propisano da Izvještavanje o realizaciji Nacionalnog akcionog plana korišćenja energije iz obnovljivih izvora energije do 2020. godine, nastaviće se u skladu sa odredbama Zakona o energetici ("Službeni list CG", br. 5/16 i 51/17).

Imajući u vidu gore navedeno, Izvještaj o ostvarenom udjelu energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u Crnoj Gori u 2021. godini, izrađen je prema Obrascu u skladu sa Direktivom. Svrha Obrasca je pomoć državi članici kako bi izvještaji bili potpuni, obuhvatili sve zahtjeve navedena u članu 22 Direktive i kako bi kako bi bili uporedivi sa drugim izvještajima.

Način izračunavanja udjela utvrđen je Pravilnikom o načinu izračunavanja udjela energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije, energetsom sadržaju goriva i načinu obračuna ukupne potrošnje energije koja se koristi u saobraćaju, načinu izračunavanja količine električne energije koja se proizvodi u hidroelektranama i vjetroelektranama i načinu izračunavanja količine energije iz toplotnih pumpi ("Službeni list CG" br. 34/17 i 42/21).

Na osnovu urađenog Izvještaja o ostvarenom, udjelu energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u Crnoj Gori u 2021. godini, utvrđeno je da je udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u Crnoj Gori u 2021. godini iznosio 39,29%.

	2021. godina
Sektorski udjeli(%)	
1.1. OIE-GiH (%) - grijanje i hlađenje	57,61
1.2. OIE-E (%) – električna energija	60,33
1.3. OIE-T (%) - transport	0,80
Ukupan udio OIE (%)	39,29

Analizom podataka iz predmetnog izvještaja za 2021. godinu može se konstatovati da su i ukupan udio i sektorski udjeli nešto niži od ostvarenih u 2020. godini.

Međutim, sektorski ciljevi koji se odnose na grijanje i hlađenje, kao i na električnu energiju su ostvareni i znatno su iznad, dok je sektorski cilj u saobraćaju značajno ispod utvrđene granice utvrđene za 2020. godinu.

Posebno treba obratiti pažnju na udio obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije u sektoru saobraćaja koji je daleko od postavljenog cilja za 2020. godinu i nije se značajno uvećavao od početka praćenja Nacionalnog akcionog plana. Rezultat od 0,80% u odnosu na ciljanih 10,2% udjela, ukazuje na neophodnost intenzivnije promocije ove obaveze u narednom periodu i primjenu dodatnih mjera. Cilj je tim značajniji što povećanje udjela obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije u saobraćaju otvara bitan prostor za smanjenje uvozne zavisnosti domaće ekonomije, dominantno u odnosu na naftu i naftne derivate.

U narednom periodu se očekuje donošenje NECP-a koji će definisati nove sektorske ciljeve udjela i to: elektroenergetskom sektoru, sektoru grijanja i hlađenja i sektoru saobraćaja, mjere, aktivnosti, projekte i dinamiku dostizanja novoutvrđenog nacionalnog cilja od 50% i sektorskih ciljeva udjela energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj bruto finalnoj potrošnji energije u 2030. godini.

IZVJEŠTAJ
o ostvarenom udjelu energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u
Crnoj Gori u 2021. godini

UVOD

Na osnovu Direktive 2009/28/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 23.04.2009. godine o podsticanju korišćenja energije iz obnovljivih izvora te o izmjeni i kasnijem stavljanju van snage direktive 2001/77/EZ i 2003/30/EZ (u daljem tekstu: Direktiva), Crna Gora je preuzela obavezu povećanja korišćenja energije iz obnovljivih izvora.

Članom 22 Direktive zahtjeva se od države članice da podnese Sekretarijatu Energetske zajednice izvještaj o promociji i korišćenju energije iz obnovljivih izvora. Izvještaji države članice važni su za cjelovito praćenje razvoja politike obnovljive energije i usklađenosti države članice s mjerama navedenim u Direktivi.

Shodno odredbama Zakona o ratifikaciji Sporazuma između Evropske zajednice i Republike Crne Gore o formiranju Energetske zajednice („Službeni list RCG“, broj 66/06) i Odluke Savjeta ministara Energetske zajednice D/2021/14/MC-EnC od 30. novembra 2021. godine, Crna Gora ima obavezu da izradi Izvještaj o ostvarenom udjelu energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u Crnoj Gori u 2021. godini i isti dostavi Sekretarijatu Energetske zajednice.

Izvještaj o ostvarenom udjelu energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u Crnoj Gori u 2021. godini, izrađen je prema Obrascu u skladu sa Direktivom. Svrha Obrasca je pomoći državi članici kako bi izvještaji bili potpuni, obuhvatali sve zahtjeve navedene u članu 22 Direktive i kako bi bili uporedivi s drugim izvještajima.

Način izračunavanja udjela utvrđen je Pravilnikom o načinu izračunavanja udjela energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije, energetskom sadržaju goriva i načinu obračuna ukupne potrošnje energije koja se koristi u saobraćaju, načinu izračunavanja količine električne energije koja se proizvodi u hidroelektranama i vjetroelektranama i načinu izračunavanja količine energije iz toplotnih pumpi („Službeni list CG“ br. 34/17 i 42/21).

Korišćenja energije iz obnovljivih izvora prati Ministarstvo nadležno za energetiku i o ostvarenim rezultatima Vladi Crne Gore dostavlja izvještaj.

1. Sektorski i ukupni udjeli, kao i stvarna potrošnja energije iz obnovljivih izvora u 2021. godini (Član 22. stav 1. tačka (a) Direktive 2009/28/EZ).

Tabela 1: Sektorski (električna energija, grijanje i hlađenje te saobraćaj) i ukupni udjeli energije iz obnovljivih izvora

	2021
OIE-GiH ¹ (%)	57,61
OIE-E ² (%)	60,33
OIE-T ³ (%)	0,80
Ukupan udio OIE⁴ (%)	39,29
<i>Od čega iz mehanizama saradnje⁵ (%)</i>	-
<i>Višak za mehanizme saradnje⁶ (%)</i>	-

Tabela 1a: Tabela proračuna za udjele obnovljive energije svakog sektora u finalnoj potrošnji energije (ktoe)

	2021
(A) Bruto finalna potrošnja OIE za grijanje i hlađenje	156,53
(B) Bruto finalna potrošnja za električnu energiju iz OIE	186,50
(C) Bruto finalna potrošnja energije iz OIE-a u saobraćaju	2,23
(D) Ukupna bruto OIE-potrošnja ⁷	345,26
(E) Prenos OIE drugim državama članicama	-
(F) Prenos OIE iz drugih država članica i trećih zemalja	-
(G) Potrošnja OIE za ciljeve (D)-(E)+(F)	345,26

¹ Udio obnovljive energije u grijanju i hlađenju: neposredna bruto potrošnja energije iz obnovljivih izvora za grijanje i hlađenje (kako je određeno u članu 5. stavu 1. tački (b) i članu 5. stavu 4. Direktive 2009/28/EZ podijeljena s bruto finalnom potrošnjom energije za grijanje i hlađenje.

² Udio obnovljive energije u električnoj energiji: bruto finalna potrošnja električne energije iz obnovljivih izvora energije za električnu energiju (kako je određeno u članu 5. stavu 1. i članu 5. stavu 3. Direktive 2009/28/EZ) podijeljena s ukupnom bruto potrošnjom električne energije.

³ Udio obnovljive energije u saobraćaju: neposredna energija iz obnovljivih izvora potrošena u saobraćaju (uporedi član 5. stav 1. Tačku (c) i član 5. stav 5. Direktive 2009/28/EZ podijeljen s potrošnjom u saobraćaju 1) nafte; 2) dizela; 3) biogoriva korištenog u drumskom i željezničkom saobraćaju i 4) električna energija u kopnenom saobraćaju (kao što je prikazano u redu 3 tablice 1).

⁴ Udio obnovljive energije u bruto finalnoj potrošnji energije.

⁵ Ukupan udio obnovljivih izvora energije (OIE) u procentima.

⁶ Ukupan udio obnovljivih izvora energije (OIE) u procentima.

⁷ Prema čl. 5. stavu 1. Direktive 2009/28/EZ, gas, električna energija i vodonik iz obnovljivih izvora energije razmatraju se samo jednom. Nije dopušteno dvostruko računanje.

Tabela 1b: Ukupan stvarni doprinos (realizovani kapaciteti, ukupna proizvodnja električne energije) iz svake tehnologije obnovljive energije u Crnoj Gori

	2021	
	MW	GWh
Hidro ⁸ :	699,38	1858,22
bez pumpi		
<1MW	15,07	
1MW–10 MW	35,314	
>10MW	649,00	
S pumpom	-	-
miješane pumpne ⁹	-	-
Geotermalna	-	-
Solarna:	2,57	2,50
fotonaponski	2,57	2,50
Koncentrirana solarna energija	-	-
Plima, talasi, okean	-	-
Vjetar:	118,00	314,75
obalni	118,00	314,75
pomorski	-	-
Biomasa ¹⁰ :	-	-
čvrsta biomasa	-	-
biogas	-	-
biotečnosti	-	-
UKUPNO	819,95	2175,47
Od čega u kogeneraciji	-	-

Tabela 1c: Ukupan stvaran doprinos (bruto finalna potrošnja energije¹¹) iz svake tehnologije obnovljive energije (u državi članici) (ktoe)

	2021
Geotermalna (isključivši geotermalnu toplotu niske temperature u primjenama toplotne pumpe)	-
Solarna	-
Biomasa ¹² :	156,53
čvrsta biomasa	156,53
biogas	-
biotečnosti	-
Obnovljiva energija iz toplotnih pumpi:	-
- od čega aerotermalna	
- od čega geotermalna	
- od čega hidrotermalna	156,53
UKUPNO	-
Od čega daljinsko grijanje ¹³	-
Od čega biomasa u domaćinstvima ¹⁴	-

⁸ Normalizovan u skladu s Direktivom 2009/28/EZ i metodologijom EUROSTAT-a.

⁹ U skladu s novom metodologijom EUROSTAT-a.

¹⁰ U obzir uzeta biomasa u skladu s primjenjivim kriterijumima održivosti, uporedi član 5. stav 1. Direktive 2009/28/EZ zadnji podstav.

¹¹ Izravna upotreba i daljinsko grijanje kako je određeno u članu 5.4. Direktive 2009/28/EZ.

¹² U obzir uzeta biomasa u skladu s primjenjivim kriterijumima održivosti, uporedi član 5. stav 1. zadnji podstav Direktive 2009/28/EZ.

¹³ Daljinsko grijanje i / ili hlađenje iz ukupne potrošnje obnovljivog grijanja i hlađenja.

¹⁴ Iz ukupne potrošnje obnovljivog grijanja i hlađenja.

Tabela 1d: Ukupni stvarni doprinos svake od tehnologija obnovljive energije (u državi članici) radi (ktoe)

	2021
Bioetanol/ bio-ETBE	-
<i>Od čega biogoriva¹⁵ Član 21.2</i>	-
<i>Od čega uvezeno¹⁶</i>	-
Biodizel	-
<i>Od čega biogoriva¹⁷ Član 21.2</i>	-
<i>Od čega uvezeno¹⁸</i>	-
Vodonik iz obnovljivih izvora	-
Obnovljiva električna energija	2,23
<i>Od toga drumski saobraćaj</i>	-
<i>Od toga ne drumski saobraćaj</i>	2,23
Drugo (poput biogasa, biljnih ulja itd.)	-
<i>Od čega biogoriva¹⁹ Član 21.2</i>	-
UKUPNO	-

¹⁵ Biogoriva koja su uključena u član 21. stav 2. Direktive 2009/28/EZ.

¹⁶ Iz ukupne količine bioetanola/bio-ETBE.

¹⁷ Biogoriva koja su uključena u član 21. stav 2. Direktive 2009/28/EZ.

¹⁸ Iz ukupne količine biodizela.

¹⁹ Biogoriva koja su uključena u član 21. stav 2. Direktive 2009/28/EZ.

2. Preduzete mjere tokom na nacionalnom nivou radi promocije korišćenja energije iz obnovljivih izvora uzimajući u obzir okvirne smjernice ostvarivanja ciljeva obnovljivih izvora energije kako je naznačeno u Nacionalnom akcionom planu korišćenja energije iz obnovljivih izvora (član 22. stav 1. tačka (a) Direktive 2009/28/EZ))

Tabela 2: Pregled svih politika i mjera

Naziv i referenca mjere	Tip mjere	Ostvareni rezultat u 2020	Ciljna grupa ili djelatnost	Postojeća ili planirana	Godina početka i završetka sprovođenja mjere
1. Podsticajna cijena za električnu energiju proizvedenu u postrojenjima koja koriste obnovljive izvore energije i energetske postrojenjima za visokoefikasnu kogeneraciju (postrojenja povlašćenih proizvođača)	Finansijska	62,38 % električne energije iz OIE u bruto finalnoj potrošnji električne energije u 2020.	Investitori – Povlašćeni proizvođači	Postojeća	2010-
2. Prioritet u isporuci ukupne električne energije proizvedene u postrojenjima povlašćenih proizvođača prenosnom ili distributivnom sistemu	Regulatorna				
3. Izuzeće od naplate za usluge balansiranja sistema za povlašćene proizvođače od strane operatora sistema	Regulatorna				
4. Obavezni minimalni udio električne energije iz obnovljivih izvora energije u ukupnom snabdijevanju električnom energijom koji preuzima svaki snabdjevač električnom energijom	Regulatorna		Snabdjevači i kupci-samosnabdjevači	Postojeća	2010-
5. Garancije porijekla	Regulatorna		Dokazivanje porijekla električne energije proizvedene iz OIE	Proizvođači električne energije iz OIE i visokoefikasne kogeneracije	Postojeća

Naziv i referenca mjere	Tip mjere	Ostvareni rezultat u 2020	Ciljna grupa ili djelatnost	Postojeća ili planirana	Godina početka i završetka sprovođenja mjere
6. Politike i programi podrške za promovisanje korišćenja obnovljivih izvora energije u sektorima grijanja i hlađenja	Regulatorna/ Finansijska	Veće korišćenje nacionalnog potencijala OIE za grijanje i hlađenje	Investitori	Postojeća	2015-
7. Uvođenje regulatornih energetske audita za sisteme grijanja i klimatizacije			Ministarstvo kapitalnih investicija, vlasnici zgrada i sistema grijanja i klimatizacije		
8. Obaveza za nove objekte u određenim klimatskim zonama da pokriju određenu kvotu svojih godišnjih potreba za sanitarnom toplom vodom iz sistema koji koriste obnovljive izvore energije (solarnih sistema)	Regulatorna	Veće korišćenje OIE u zgradama	Investitori; Projektanti termotehničkih sistema	Postojeća	2013-
9. Napredak u energetskej efikasnosti pri izgradnji zgrada javnog sektora: GIZ Otvoreni regionalni fond za Jugoistočnu Evropu – Energetska efikasnost (ORF-EE) - Uspostavljanje platforme za integrisani monitoring i verifikaciju sprovođenja nacionalnih akcionih planova za energetske efikasnost Razvoj održivog korišćenja energije u Crnoj Gori (DSEU) - razvoj i sprovođenje relevantnog regulatornog okvira kako bi se unaprijedilo održivo korišćenje energije sa fokusom na sektor saobraćaja			Ministarstvo kapitalnih investicija; Ministarstvo finansija; Državni organi		
10. Uspostavljanje i primjena EE kriterijuma u javnim nabavkama roba i usluga, kao i kod kupovine i zakupa zgrada	Regulatorna	Veća energetske efikasnost	Ministarstvo kapitalnih investicija; Ministarstvo finansija; osobe zadužene za sprovođenje javnih nabavki	Postojeća	2013

Naziv i referenca mjere	Tip mjere	Ostvareni rezultat u 2020	Ciljna grupa ili djelatnost	Postojeća ili planirana	Godina početka i završetka sprovođenja mjere
<p>11. Programi podrške za veće korišćenje OIE u sektoru domaćinstava i drugim sektorima:</p> <p>Energetska efikasnost u Crnoj Gori (MEEP) - Primjena mjera energetske efikasnosti u šest zdravstvenih i devet obrazovnih objekata</p> <p>Unapređenje energetske efikasnosti u javnim zgradama (PEEPB) - Unapređenje energetske efikasnosti i poboljšanje uslova za boravak i rad u odabranim obrazovnim ustanovama (predškolske ustanove, osnovne i srednje škole i studentski domovi)</p> <p>Energetski efikasan dom 2020 – kojim je predviđena:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kupovinu i ugradnju sistema za grijanje na moderne oblike biomase (pelet, briket); - kupovinu i ugradnju visokoeffikasnih toplotnih pumpi za grijanje objekta, - kupovinu i ugradnju multisplit sistema za grijanje/hlađenje objekta, - ugradnju termoizolacije na fasadi stambenog objekta, i - ugradnju energetski efikasne fasadne stolarije. 	Finansijska	Energetska i ekonomska ušteda; veće korišćenje OIE u zgradama; Stvaranje tržišta za korišćenje solarne energije, biomase	Investitori – domaćinstva; Kvalifikovani distributeri i instalateri; Banke	Postojeća i planirana	2011-
12. Program subvencija u nekim opštinama za ugradnju solarnih sistema u novim zgradama kroz smanjenje naknada za komunalno opremanje zemljišta	Finansijska	Povećano korišćenje OIE u zgradama	Investitori	Postojeća	2009-
13. Program podsticanja upotrebe sunčeve energije u turističkom sektoru			Ministarstvo kapitalnih investicija, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma		2015-
14. Politike i programi podrške za promovisanje korišćenja obnovljivih izvora energije u saobraćaju (uključujući i obavezu plasiranja biogoriva na tržište)	Regulatorna Finansijska	1,19 % ostvaren udio OIE u saobraćaju u 2020	Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, organi lokalne	Planirana	2015-
15. Infrastrukturne mjere u sektoru saobraćaja sa efektima energetske ušteda					
16. Studija – Akcioni plan energetske efikasnosti u saobraćaju					

Naziv i referenca mjere	Tip mjere	Ostvareni rezultat u 2020	Ciljna grupa ili djelatnost	Postojeća ili planirana	Godina početka i završetka sprovođenja mjere
17. Uspostavljanje i implementacije EE kriterijuma kod javnih nabavki vozila i saobraćajnih usluga u širem javnom sektoru			samouprave		

2.a Opišite napredak u vrednovanju i poboljšanju upravnih postupaka u uklanjanju regulatornih i neregulatornih prepreka u razvoju obnovljive energije. (Član 22. stav 1. tačka (e) Direktive 2009/28/EZ)

Crna Gora je usvojila Energetsku politiku, Zakon o energetici, kao i Strategiju razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine koja je na snazi do donošenja Nacionalnog energetskog i klimatskog plana čija izrada u toku.

Ministarstvo kapitalnih investicija (Direktorat za energetiku) je bilo odgovorno za praćenje ostvarenja nacionalnog cilja koji je za Crnu Goru Odlukom Ministarskog savjeta Energetske zajednice, utvrđen kao procenat od 33% udjela energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u 2020. godini.

Na osnovu urađenog Izvještaja o realizaciji Nacionalnog akcionog plana korišćenja energije iz obnovljivih izvora do 2020. godine utvrđeno je da je udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u Crnoj Gori u 2020. godini iznosio 43,76%, čime je potvrđena ispunjenost nacionalnog cilja.

2.b Opišite mjere u osiguravanju prenosa i distribucije električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije te u poboljšanju okvira ili pravila za snošenje ili podjelu troškova koji se odnose na povezivanje na mrežu i poboljšanje mrežne infrastrukture. (Član 22. stav 1. tačka (f) Direktive 2009/28/EZ)

Prema članu 107 Zakona o energetici, povlašćeni proizvođači imaju pravo prvenstva pri preuzimanju ukupno proizvedene električne energije u prenosni ili distributivni sistem, osim ako je ugrožena sigurnost rada sistema. Prema članu 112 navedenog zakona, u procesu upravljanja prenosnim sistemom, operator prenosnog sistema daje prednost pri preuzimanju električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije ili visokoefikasne kogeneracije u mjeri u kojoj to dozvoljava siguran i pouzdan rad elektroenergetskog sistema. Članom 116 utvrđeno je isto i za operatora distributivnog sistema.

U članu 175 Zakona o energetici, utvrđeno je da je operator prenosnog ili distributivnog sistema električne energije ili gasa dužan da izda saglasnost za priključenje na sistem i obezbijedi prioritet u priključenju energetskih objekata za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, ako ne postoje tehnička ograničenja u prenosnom ili distributivnom sistemu i ako uređaji i instalacije objekta koji se priključuje ispunjavaju uslove utvrđene zakonom i tehničkim propisima.

Član 107 Zakona o energetici utvrđeno je da povlašćeni proizvođači imaju pravo na podsticajne mjere koje važe u trenutku podnošenja zahtjeva za sticanje privremenog statusa povlašćenog proizvođača, odnosno ako nije stekao privremeni status, na podsticajne mjere koje važe u trenutku podnošenja zahtjeva za sticanje statusa povlašćenog proizvođača električne energije. Ako operator prenosnog ili distributivnog sistema, zbog sigurnosti rada sistema ne može dati prednost povlašćenom proizvođaču, dužan je da o tome obavijesti Regulatornu agenciju za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti odredi korektivne mjere za sprečavanje daljih uskraćivanja pristupa sistemu.

Troškovi za priključenje na mrežu se utvrđuju u zavisnosti od vrste i obima posla kojeg treba izvršiti u cilju povezivanja objekta na distributivni sistem, u skladu sa sljedećim kriterijumima: odobrena instalisana snaga, naponski nivo mreže na koju se korisnik priključuje, udaljenost od postojeće mreže, broj faza, broj i vrsta mjernih uređaja, vrsta i presjek voda, vrsta opreme, vrsta uređaja i materijala koji se ugrađuju u skladu sa tehničkim propisima, potreba za pribavljanjem projekata i druge dokumentacije potrebne za izgradnju priključka i ostale radove. Troškovi za priključenje uključuju troškove za opremu, uređaje i materijal, troškove izvođenja radova, troškove mehanizacije i troškove za izradu tehničke dokumentacije.

Što se tiče priključenja na prenosni sistem, izgradnja objekata neophodnih za priključenje korisnika zasniva se na primjeni tipske opreme i tipskih tehničkih rješenja i u nadležnosti je korisnika sistema. Naknada za priključenje na prenosni sistem treba da pokrije sljedeće troškove: troškove za pripremu elaborata o priključenju na prenosni sistem, troškove revizije

projektne dokumentacije, troškove nadzora OPS tokom izgradnje objekata i troškove tehničkog pregleda od strane OPS. Način obračuna ovih troškova pojedinačno je dat u metodologiji za utvrđivanje cijena, rokova i uslova za priključenje na prenosni sistem.

Prema članu 176 Zakona o energetici, operator prenosnog ili distributivnog sistema električne energije ili gasa dužan je da podnosiocu zahtjeva dostavi prijedlog ugovora o izgradnji infrastrukture za priključenje i priključenju u roku od 15 dana od dana prijema urednog zahtjeva. Prijedlog ugovora se dostavlja najduže 90 dana, od dana prijema urednog zahtjeva za proizvodne objekte snage veće od 50 kW i objekte krajnjeg kupca snage priključenja veće od 150 kW. Za navedene objekte, nadležni operator izrađuje analizu mogućnosti priključenja na sistem o trošku podnosioca zahtjeva.

Troškove za priključenje plaća korisnik sistema operatoru prenosnog ili distributivnog sistema. Prema članu 184, u slučaju kada podnosilac zahtjeva izgradi infrastrukturu za priključenje o svom trošku, u skladu sa ugovorom iz člana 177, operator sistema je dužan da obezbijedi procjenu vrijednosti tako izgrađene infrastrukture angažovanjem nezavisnog procjenitelja, dok se vrijednost izgrađene infrastrukture na naponskom nivou 0/4 kV, nadležni operator utvrđuje na osnovu cjenovnika za otkup infrastrukture.

Članom 185 je definisano da operator sistema vrši otkup izgrađene infrastrukture iz člana 184 na osnovu ugovora o otkupu koji se zaključuje najkasnije u roku od šest mjeseci, od dana dobijanja upotrebne dozvole odnosno drugog akta nadležnog organa. Pomenutim ugovorom uređuju se međusobna prava i obaveze operatora i investitora i utvrđuje iznos naknade za otkup infrastrukture, koja se sastoji od vrijednosti utvrđene u skladu sa članom 184 ovog zakona i kamate, obračunate za period otplate koja je jednaka stopi povrata na pozajmljeni kapital, utvrđenoj kao trogodišnji ponderisani prosjek kamatnih stopa ugovorenih na aktivna dugoročna kreditna zaduženja mrežnih operatora u Crnoj Gori, koja važi za regulatornu godinu u kojoj se zaključuje ugovor o otkupu. Operator je dužan da ponudi investitoru isplatu naknade u najviše 20 jednakih godišnjih anuiteta i danom zaključivanja ugovora izgrađena infrastruktura postaje dio prenosnog ili distributivnog sistema i evidentira se kao osnovno sredstvo u poslovnim knjigama operatora sistema.

3. Opišite sisteme podsticanja i druge mjere koje su na snazi, a koje se primjenjuju u promociji korišćenja energije iz obnovljivih izvora te izvijestite o razvoju korišćenih mjera s obzirom na one iznesene u Nacionalnom akcionom planu (Član 22. stav 1. tačka (b) Direktive 2009/28/EZ)).

Tokom 2020. godine na snazi je bila Uredba o tarifnom sistemu za utvrđivanje podsticajne cijene električne energije iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije, koja je usvojena u drugoj polovini 2011. godine, koja je izmjenjena tokom 2014. i 2015. godine („Službeni list CG”, br. 52/11, 28/14 i 79/15).

Kao program podrške električnoj energiji proizvedenoj iz obnovljivih izvora energije, Crna Gora je izabrala sistem garantovanog otkupa električne energije po podsticajnoj cijeni od povlašćenih proizvođača, u skladu sa Zakonom o energetici i usvojenim podzakonskim aktima. Operatori postrojenja koja proizvode električnu energiju iz obnovljivih izvora energije mogu dobiti status “povlašćenog proizvođača”, a u skladu s tim stiču pravo na podsticajne cijene za proizvedenu električnu energiju pod zakonskim uslovima (Uredba o načinu sticanja statusa i ostvarivanja prava povlašćenog proizvođača električne energije („Službeni list CG”, broj 59/16) i člana 3 Uredbe o tarifnom sistemu za utvrđivanje podsticajne cijene električne energije iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije. Pored zagarantovanih cijena, povlašćeni proizvođači imaju prioritet u isporuci ukupne električne energije u prenosni ili distributivni sistem, a oslobođeni su i od plaćanja usluga balansiranja sistema. Operator tržišta električne energije, koji sklapa ugovore sa povlašćenim proizvođačima, zakonski je dužan kupovati električnu energiju od njih, u periodu od maksimalno 12 godina nakon sklapanja formalnog ugovora (član 105 Zakona o energetici). Tačan iznos određen je Uredbom o tarifnom sistemu i najviše zavisi od tipa OIE tehnologije. Prvi takav ugovor sklopljen je s privrednim društvom “Hydroenergija” d.o.o. Berane, 01.05.2014. godine.

Status povlašćenog proizvođača utvrđuje se rješenjem Regulatorne agencije za energetiku I regulisne komunalne djelatnosti (RAE), nakon čega proizvođač energije sklapa s operatorom tržišta ugovor o otkupu električne energije iz obnovljivih izvora energije po podsticajnoj cijeni. Ugovor takođe navodi detalje poput predviđene godišnje proizvodnje, iznosa podsticajne cijene i odgovornosti u balansiranju sistema.

Podsticajnu cijenu za proizvedenu električnu energiju operator tržišta isplaćuje mjesečno povlašćenom proizvođaču na osnovu zaključenog ugovora o otkupu električne energije. Povlašćeni proizvođač je dužan da operatoru tržišta prije isplate dostavi garancije porijekla za cjelokupnu proizvedenu električnu energiju za koju je ostvario podsticaj. Operator prenosnog, odnosno distributivnog sistema dužan je da operatoru tržišta dostavlja podatke o proizvedenoj električnoj energiji u postrojenju za koje je energetska subjekat stekao pravo na podsticajnu cijenu (član 9 Uredbe o tarifnom sistemu).

Tabela 3: Sistemi podsticaja za obnovljivu energiju za 2021. godinu putem garantovanih otkupnih cijena (feed in tarife)

Sistemi podsticaja za obnovljive izvore energije, 2021		Prosječna podsticajna cijena po jedinici podsticaja (c€/kWh) *	Ukupno isplaćeno (mil.€)**	Ukupan iznos podsticaja (mil. €)***
Hidroelektrane do 10 MW****				
Podsticajna cijena u skladu sa Uredbom o tarifnom sistemu	Proizvodni podsticaji			
		Garantovane tarife	9,04	14,6
		Garantovane premije		6,53
		Ponude		
Elektrane na čvrstu biomasu iz šumarstva i poljoprivrede do 1 MW				
Podsticajna cijena u skladu sa Uredbom o tarifnom sistemu	Proizvodni podsticaji			
		Garantovane tarife	13,71	0
		Garantovane premije		0
		Ponude		
Elektrane na čvrstu biomasu iz drvno-prerađivačke industrije				
Podsticajna cijena u skladu sa Uredbom o tarifnom sistemu	Proizvodni podsticaji			
		Garantovane tarife	12,31	0
		Garantovane premije		0
		Ponude		
Elektrane na deponijski gas i gas iz postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda do 1 MW				
Podsticajna cijena u skladu sa Uredbom o tarifnom sistemu	Proizvodni podsticaji			
		Garantovane tarife	8,00	0
		Garantovane premije		0
		Ponude		
Elektrane na biogas do 1 MW				
Podsticajna cijena u skladu sa Uredbom o tarifnom sistemu	Proizvodni podsticaji			
		Garantovane tarife	15,00	0
		Garantovane premije		0
		Ponude		
Solarne elektrane				
Podsticajna	Proizvodni podsticaji			

cijena u skladu sa Uredbom o tarifnom sistemu	Garantovane tarife	11,88	0,29	0,17
	Garantovane premije			
	Ponude			
Vjetroelektrane				
Podsticajna cijena u skladu sa Uredbom o tarifnom sistemu	Proizvodni podsticaji			
	Garantovane tarife	9,75	31,25	15,08
	Garantovane premije			
	Ponude			
Ukupan godišnji podsticaj u sektoru električne energije			46,29	21,77
Ukupan godišnji podsticaj u sektoru toplotne energije			0	0
Ukupan godišnji podsticaj u sektoru saobraćaja			0	0

* Prosječna podsticajna cijena ostvarena u 2021. godini. Podsticajna cijena se utvrđuje za svaku vrstu tehnologije različito, a u skladu sa propisom koji je donijela Vlada .

**Ukupna novčana sredstva isplaćena povlašćenim proizvođačima električne energije za isporučenu električnu energiju po podsticajnim cijenama

*** Ukupan iznos podsticaja isplaćen povlašćenim proizvođačima dobijen kao razlika između ukupno isplaćenih sredstava povlašćenim proizvođačima za isporučenu energiju po podsticajnim cijenama i novačnih sredstava koje je snabdjevač i/ili kupac samosnabdjevač isplatio operatora tržišta za energiju proizvedenu od strane povlašćenih proizvođača.

**** Podsticanje proizvodnje električne energije iz hidroelektrana je shodno zakonskom rješenju ograničeno instalisanom snagom do 10 MW.

3.1. Navedite podatke kako se električna energija proizvedena podsticajima dodjeljuje krajnjim kupcima za svrhe iz člana 3, stava 6 Direktive 2003/54/E7. (Član 22. Stav 1. Tačka (b) Direktive 2009/28/EZ).

Zakonom o energetici je predviđeno da se podsticanje korišćenja obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije bazira na podsticajnim mjerama. Proizvodnja energije iz obnovljivih izvora je podsticana za određene proizvođače („povlašćeni proizvođači“), prema članu 23 Zakona o energetici.

Svaki proizvođač koji dobije status povlašćenog proizvođača ima garantovan otkup proizvedene energije po fiksnoj cijeni u cijelom periodu tog statusa (12 godina, član 105).

Status povlašćenog proizvođača se može steći u skladu s članom 104 Zakona o energetici i u skladu s Uredbom o načinu sticanja statusa i ostvarivanja prava povlašćenog proizvođača električne energije. Svi povlašćeni proizvođači imaju pravo na otkupnu cijenu za energiju prema Uredbi o tarifnom sistemu za utvrđivanje podsticajne cijene električne energije iz OIE i visokoefikasne kogeneracije, prioritet u isporuci proizvedene enegije u prenosni ili distributivni sistem, kao i izuzeće od troškova balansiranja.

Tarife zavise od vrste objekata, njihovih kapaciteta, godišnje proizvodnje i drugih faktora. Tarifni sistem utvrđuje podsticajne cijene za električnu energiju proizvedenu iz postrojenja koja koriste obnovljive izvore energije i postrojenja za kogeneraciju na osnovu opravdanih troškova izgradnje ili rekonstrukcije, troškova rada i održavanja i povraćaja uloženi sredstava. Program podrške se finansira iz naknade koja se naplaćuje od strane krajnjih kupaca. Prenos sredstava od potrošača do povlašćenih proizvođača vrši se na mjesečnom nivou preko operatora tržišta. Operator tržišta sklapa ugovor sa povlašćenim proizvođačima za kupovinu električne energije po podsticajnoj cijeni. Takođe, operator tržišta zaključuje ugovore sa snabdjevačima električnom energijom i kupcima-samosnabdjevačima o preuzimanju obaveznog udjela električne energije proizvedene u pogonima povlašćenih proizvođača u obimu proporcionalnom udjelu električne energije kojom snabdijevaju svoje

kupce u ukupnoj količini električne energije isporučene krajnjim kupcima u Crnoj Gori. Način prikupljanja sredstava i način njihove raspodjele uređen je Uredbom o naknadi za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije.

4. Navedite podatke, gdje je to moguće, o tome kako su sistemi podsticanja strukturirani da bi obuhvatili primjene OIE-a koje nude dodatne pogodnosti, kao i moguće više troškove, uključujući i biogoriva izrađena iz otpada, ostataka, neprehrambenih celuloznih materijala i lignoceluloznih materijala? (Član 22. Stav 1. tačka (i) Direktive 2009/28/EZ)).

Trenutno nema takvih mjera.

5. Navedite podatke o djelovanju sistema garancija porijekla električne energije, grijanja i hlađenja iz OIE te preduzetih mjera za obezbjeđivanje pouzdanosti sistema i njegove zaštite od prevare. (Član 22 stav 1) tačka (d) Direktive 2009/28/EZ)).

Sistem garancija porijekla je regulisan Zakonom o energetici i Uredbom o načinu izdavanja, prenošenja i povlačenja garancije porijekla električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije.

Garancija porijekla se ne smije izdati energetskom subjektu koji proizvodi toplotnu energiju za daljinsko grijanje i/ili hlađenje u postrojenju instalisane snage manje od 1 MW.

Garanciju porijekla izdaje Operator tržišta električne energije na zahtjev proizvođača električne energije, za energiju proizvedenu u energetskom objektu koji koristi obnovljive izvore energije ili visokoefikasnu kogeneraciju, nakon pregleda tehničke dokumentacije i neposrednog uvida u rad objekta.

Operator prenosnog ili distributivnog sistema na koji je priključen objekat za koji se izdaje garancija porijekla, dužan je da dostavi podatke o količini proizvedene električne energije, mjereno na mjestu isporuke prenosnom ili distributivnom sistemu.

Garancija porijekla se izdaje samo jednom za 1 MWh proizvedene električne energije. Period proizvodnje električne energije za koju se izdaje garancija porijekla ne može biti duži od 12 mjeseci. Garancija porijekla može se prenositi nezavisno od proizvedene električne energije na koju se odnosi, pri čemu, kako bi se obezbijedilo da se ta energija samo jednom prikaže kupcu, nije dozvoljeno višestruko računanje i prikazivanje električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora.

Garancija porijekla električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije naročito sadrži:

- 1) podatke o energetskom izvoru iz kojeg je proizvedena energija i datume početka i kraja perioda proizvodnje za koji se garancija porijekla izdaje;
- 2) naziv, lokaciju, tip i instalisanu snagu energetskog objekta u kojem se proizvodi energija;
- 3) obim investicione podrške za energetski objekat, obim podsticaja za proizvedenu energiju iz tog objekta i podatke o načinu podsticanja;
- 4) datum puštanja energetskog objekta u pogon;
- 5) datum izdavanja i period važenja, kao i jedinstveni identifikacioni broj garancije porijekla i naziv države u kojoj je izdata.

Garancija porijekla električne energije proizvedene iz visokoefikasne kogeneracije naročito sadrži:

- 1) naziv, lokaciju, tip i instalisanu snagu energetskog objekta u kojem se proizvodi energija;
- 2) obim investicione podrške za energetski objekat, obim podsticaja za proizvedenu energiju iz tog objekta i podatke o načinu podsticanja;
- 3) datum puštanja energetskog objekta u pogon;

- 4) datum izdavanja i period važenja, kao i jedinstveni identifikacioni broj garancije porijekla i naziv države u kojoj je izdata;
- 5) donju toplotnu moć goriva koje se koristi za proizvodnju električne energije za koju se izdaje garancija porijekla;
- 6) svrhu za koju se koristi toplotna energija proizvedena u objektu visokoefikasne kogeneracije u kojem je proizvedena električna energija za koju se izdaje garancija porijekla;
- 7) uštedu primarne energije u procesu proizvodnje električne energije za koju se izdaje garancija porijekla;
- 8) podatke o količini proizvedene električne energije koja je proizvedena u skladu s kriterijumima i pravilima visoke efikasnosti;
- 9) količinu toplotne energije proizvedene zajedno sa električnom energijom.

Uredbom o načinu izdavanja, prenošenja i povlačenja garancija porijekla energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije uređuje se način izdavanja, prenošenja i povlačenja garancije porijekla, sadržaj i način dostavljanja podataka o isporučenoj količini električne energije od strane operatora prenosnog ili operatora distributivnog sistema, bliži sadržaj garancije porijekla električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije ili iz visokoefikasne kogeneracije, sadržaj zahtjeva za izdavanje garancije porijekla, kao i dokumentacija koja se podnosi uz zahtjev.

Garancija porijekla se izdaje u elektronskom obliku na proizvođačev zahtjev.

6. Opišite razvoj događaja tokom prethodne dvije godine u pogledu dostupnosti i upotrebe izvora biomase u energetske svrhe. (Članak 22. Stavak 1. Tačka (g) Direktive 2009/28/EZ).

U tabeli 4 prikazani su dostupni podaci.

Tabela 4: Ponuda biomase za energetske upotrebu

	Količina domaćih sirovina (*)	Primarna energija iz domaćih sirovina (ktoe)	Količina sirovina uvezenih iz EU (*)	Primarna energija iz sirovina uvezenih iz EU (ktoe)	Količina sirovina uvezenih izvan EU (*)	Primarna energija iz sirovina uvezenih izvan EU (ktoe)
Biomasa za grijanje i hlađenje						

	2021	2021	2021	2021	2021	2021
Direktna nabavka drvene biomase iz šuma i drugog pošumljenog zemljišta za proizvodnju energije (sječe itd.)**	636.957m3	146,0	1979t	0,85	-	-
Indirektno snabdijevanje drvnom biomasom za proizvodnju energije (ostaci i suproizvodi iz drvne industrije itd.)**	41.905m3	9,56	0m3	0	-	-
Energetski usjevi (trave itd.) te brzo rastuće drveće	-	-	-	-	-	-
Poljoprivredni nusproizvodi/ prerađeni ostaci i nusproizvodi ribarstva za proizvodnju energije **	-	-	-	-	-	-
Biomasa iz otpada (komunalni, industrijski itd.) **	-	-	-	-	-	-
Ostalo	-	-	-	-	-	-
Biomasa za saobraćaj						
Uobičajeni ratarski usjevi za proizvodnju biogoriva	-	-	-	-	-	-
Energetski usjevi (trave itd.) te brzo rastuće drveće za biogoriva	-	-	-	-	-	-
Ostalo	-	-	-	-	-	-

* Iznos sirovine u m³ za biomasu iz šuma i u tonama biomase za biomasu iz poljoprivrede i ribarskih proizvoda

** Definicija kategorija biomase treba da bude shvaćena u skladu s tabelom 7. Poglavlja 4.6.1. Odluke Evropske Komisije C (2009) 5174 o uspostavi podloge za Nacionalni akcioni Plan pod Direktivom 2009/28/EC

Tabela 4a. Poljoprivredno zemljište za proizvodnju usjeva namjenjenih za proizvodnju energije (ha)

Korišćenje zemljišta	Površina (ha)
	2021
1. Zemljište korišćeno za ratarske usjeve (pšenica, šećerna repa)	-

itd.) i sjemenke za ulje (uljana repica, suncokret itd.)	
2. Zemljište koje se koristi za brzorastuće drveće (vrbe, topole).	-
3. Zemljište korišćeno i za druge energetske usjeve kao što su trava, sirak i slično	-

Nema podataka o biljkama koje se uzgajaju za proizvodnju energije.

7. Navedite podatke o bilo kakvim promjenama u cijeni roba i upotrebi zemljišta u Vašoj državi članici tokom prethodne dvije godine, a koje su povezane s povećanom upotrebom biomase i drugih oblika energije iz obnovljivih izvora? Gdje je to moguće, navedite reference na mjerodavnu dokumentaciju o ovim uticajima u vašoj zemlji. (Članak 22. Stav 1. Tačka (h) Direktive 2009/28/EZ).

Gotovo da nema uticaja na cijene zbog povećanog korišćenja biomase i ostalih tipova OIE.

8. Opišite razvoj i udio biogoriva izrađenih od otpada, ostataka, neprehrambenih celuloznih materijala i lignoceluloznih materijala. (Član 22. Stav 1. Tačka (i) Direktive 2009/28/EZ).

Tabela 5: Proizvodnja i potrošnja biogoriva iz člana 21. stava 2. (Ktoe)

Biogoriva iz članka 21. stava 2. ²⁰	2021
Proizvodnja – Vrsta goriva X	-
Potrošnja – Vrsta goriva X	-
Ukupna proizvodnja biogoriva čl. 21.2.	-
Ukupna potrošnja biogoriva čl. 21.2	-
% udio goriva 21.2. u ukupnom OIE-saobraćaj	-

U 2021. godini nije bilo proizvodnje i potrošnje biogoriva dobijenih od otpada, ostataka, neprehrambenih celuloznih materijala i lignoceluloznih materijala u saobraćaju.

9. Navedite podatke o procijenjenim uticajima na proizvodnju biogoriva i biotečnosti na bioraznolikost, izvore vode, kvalitet vode i kvalitet tla u vašoj zemlji tokom prethodne dvije godine. Navedite podatke o tome kako su ovi uticaji procjenjivani i reference na mjerodavnu dokumentaciju o tim uticajima u vašoj zemlji. (Član 22. Stav 1. Tačka (j) Direktive 2009/28/EZ).

Proizvodnja biogoriva nije planirana.

10. Procijenite neto uštede u emisiji gasova s efektom staklene bašte zahvaljujući upotrebi energije iz obnovljivih izvora (Član 22. Stav 1. Tačka (k) Direktive 2009/28/EZ).

Kako bi se utvrdio doprinos obnovljivih izvora energije u smanjenju emisije gasova s efektom staklene bašte, napravljena je procjena tzv. izbjegnute emisije CO₂ zbog korišćenja obnovljivih izvora energije umjesto fosilnih goriva. Izbjegnute emisije određuju se na način da se količine električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije, te obnovljive energije za grijanje i hlađenje te saobraćaj, što je navedeno u Nacionalnom akcionom planu, zamjene fosilnim gorivima i njihovim emisijama CO₂.

U proizvodnji električne energije iz obnovljivih izvora energije napravljeno je upoređenje s elektranama na fosilna goriva, a u procjeni emisija uzete su u obzir emisije CO₂ iz TE Pljevlja 1. Smanjena emisija CO₂ iz sektora grijanja i hlađenja pretpostavlja korištenje loživog ulja umjesto obnovljivih izvora energije.

Tabela 6: Procijenjene uštede na emisijama gasova s efektom staklene bašte upotrebom obnovljive energije (tCO₂eq)

Okolišni aspekti	2021
------------------	------

²⁰ Biogoriva nastala iz otpada, ostataka, neprehrambenih celuloznih materijala i lignoceluloznih materijala.

Ukupna procijenjena neto ušteda na emisiji gasova s efektom staklene bašte upotrebom obnovljive energije²¹	1.270.389
- Procijenjena neto ušteda na emisiji gasova s efektom staklene bašte upotrebom obnovljive električne energije	443.080
- Procijenjena neto ušteda na emisiji gasova s efektom staklene bašte upotrebom obnovljive energije u grijanju i hlađenju	827.309
- Procijenjena neto ušteda na emisiji gasova s efektom staklene bašte upotrebom obnovljive energije u prevozu	-

11. Izvijestite (za prethodne dvije godine) i procijenite (za sve sljedeće godine do 2020. godine) višak/manjak proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u poređenju s okvirnim smjernicama koje bi mogle biti prenesene/izvezene u druge države članice i/ili treće zemlje, kao i procijenjeni potencijal za zajedničke projekte do 2020. godine. (Član 22. stav 1. tačka (l, m) Direktive 2009/28/EZ).

Tabela 7: Stvarni i procijenjenih višak/manjak (-) proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u poređenju s okvirnim smjernicama koje bi mogle biti prenesene/izvezene u druge države članice i/ili treće zemlje u Crnu Goru (ktoe)^{22, 23}

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stvarni i procijenjeni višak/manjak (-) proizvodnje	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Nema planiranih prenosa/izvoza u druge države članice i/ili treće zemlje.

11.1. Navedite pojedinosti o prenosu statističkih podataka, zajedničkim projektima i pravilima zajedničkih sistema podsticanja.

Nema planiranog prenosa statističkih podataka, kao ni učešća u zajedničkim projektima i zajedničkim sistemima podsticanja.

12. Navedite podatke o tome kako je procijenjen udio biološki razgradivog otpada u otpadu korišćenom u proizvodnji energije te koji su koraci učinjeni kako bi se poboljšale i provjerile te procjene. (Član 22. stav 1. tačka (n) Direktive 2009/28/EZ).

Biorazgradiv udio komunalnog čvrstog otpada, uključujući biootpad i deponijski gas – procjena teoretskog potencijala čvrstog otpada u CRES izvještaju je 710 TJ za cijelu Crnu Goru.

Biorazgradiv udio industrijskog otpada – korišćenje kanalizacijskog metana za energetske svrhe takođe treba biti razmatran, bar za veće gradove gdje je kanalizacijska voda tretirana u postrojenjima za tretiranje otpadnih voda.

²¹ O doprinosu gasa, električne energije i vodonika iz obnovljivih izvora energije treba se izvijestiti u zavisnosti od konačne upotrebe

(električna energija, grijanje i hlađenje ili saobraćaj) te se može izračunati samo jednom u odnosu na ukupne procijenjene neto uštede gasova s efektom staklene bašte.

²² Molimo koristite stvarne brojke o višku proizvodnje za dvije godine prije podnošenja izvještaja i procjene za sljedeće godine do 2020. godine. U svakom izvještaju ugovorna strana može ispraviti podatke iz prethodnih izvještaja.

²³ Kod popunjavanja tabele, za proizvodnju deficita označiti manjak proizvodnje pomoću negativnih brojeva